Mulseryds kyrkogård

Kulturhistorisk inventering och förslag till bevarandeplan

Mulseryds socken i Jönköpings kommun,
Jönköpings län, Skara stift

JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM
Byggnadsvårdsrapport 2015:17
Robin Gullbrandsson

Mulseryds kyrkogård

Kulturhistorisk inventering och
förslag till bevarandeplan

JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM
Byggnadsvårdsrapport 2015:17
Robin Gullbrandsson

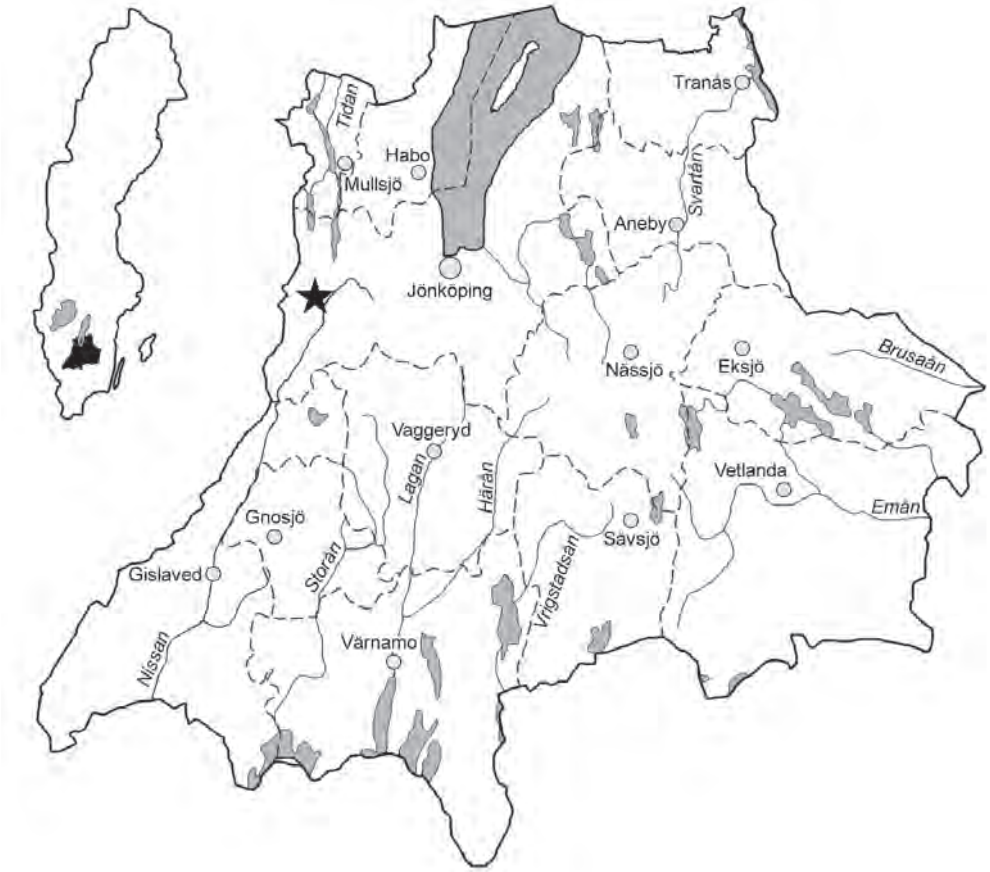

Rapport och foto: Robin Gullbrandsson
Grafisk mall: Anna Stålhammar
Tryck: Arkitektkopia, Jönköping

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd:
© Lantmäteriet. Ärende nr MS2007/04833.

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2015

Innehåll

Inledning.....5
Allmän kyrkogårdshistorik.....7
Lagstiftning.....9
Allmänna skötselråd.....11
Mulseryds kyrkogård.....12
Referenser.....20
Administrativa uppgifter.....20

Bilagor

Bilaga 1. Gravkarta över urval av kulturhistoriskt värdefulla gravar
Bilaga 2. Tabell över urval av kulturhistoriskt värdefulla gravar

Utdrag ur digitala fastighetskartan.

Mulseryds kyrka och kyrkogård från väster, 2004.

Inledning

På uppdrag av Norra Mo församling har Jönköpings läns museum tagit fram ett förslag till bevarandeplan för Mulseryds kyrkogård. Fältarbetet har genomförts under sommaren 2014. Resultatet har diskuterats med uppdragsgivaren under hösten och rapporten har sammanställts under vintern 2015.

Kyrkogårdar utgör en viktig del av landets kulturarv. Deras kulturvärden skyddas av Kulturmiljölagen. Kulturhistoriskt värdefulla gravar skyddas också av Begravningslagen. Det åligger Svenska kyrkan att förvalta detta kulturarv med hänsyn till dess värden. Därför är det angeläget att kartlägga vari värdena består. En viktig del av värdena på kyrkogårdar ligger i äldre gravar och deras utsmyckning.

En bevarandeplan är ett kunskapsunderlag som är tänkt att vara vägledande vid prioriteringar, vård, underhåll och förändringar på kyrkogårdarna. Planen skall även kunna fungera som beslutsunderlag för länsstyrelse och stift vid handläggning av tillstånds- och bidragsärenden.

I projektet *Kyrkogårdarna i Norra Mo församling* ingår även 2015 års rapporter för förslag till bevarandeplaner för Angerdshestra, Bottnaryd och Norra Unnaryds kyrkogårdar. Kyrkorna i församlingen är inventerade och karaktäriserade 2004 och finns tillgängliga i *Bebyggelseregistret* via Riksantikvarieämbetets hemsida (http://www.bebyggelseregistret.raa.se).

Inventeringens uppläggning

Rapporten omfattar en historik över kyrkogården, beskrivning samt fotografier av de olika kvarteren och deras kulturhistoriskt värdefulla gravar. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gåtts igenom har varit aktuella kyrkoarkiv på Landsarkivet i Vadstena, Länsstyrelsen i Jönköpings läns arkiv, Antikvarisk-topografiska arkivet i Stockholm (kopior hos länsstyrelsen) samt Jönköpings läns museums arkiv. Utöver arkiv har uppgifter hämtats från aktuell litteratur däribland hembygdslitteratur. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens historia. Församlingen och länsmuseet har rätt att fritt bruka fotografierna. För kyrkogården har en sammanfattande kulturhistorisk bedömning gjorts där de kulturhistoriska värdena lyfts fram.

Den kulturhistoriska bedömningen av kyrkogården har gjorts i samarbete med Länsstyrelsen i Jönköpings län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till dels varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och övriga landet. Den kulturhistoriska bedömningen nämner i de flesta fall inte enskilda gravstenar utan beskriver värden och karaktärsdrag i stort. Inför planerade förändringar eller större underhållsåtgärder skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Utifrån den kulturhistoriska värderingen och karakteriseringen tas beslut om vilka åtgärder som är berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Rapporten avslutas med själva inventeringen av kulturhistoriskt värdefulla gravplatser, vilken är avsedd att fungera som en bevarandeplan. Dessa redovisas i tabellform med text och fotografier samt på gravkarta. De kulturhistoriskt värdefulla gravarna är kategoriserade i två grupper: *I. Mycket värdefulla* (som skall bevaras på plats) och *II. Värdefulla* (som bör bevaras eller återanvändas på plats eller förvaras på annan del av kyrkogården beroende på vari värdet består).

Fältarbete och rapport har utförts av antikvarie Robin Gullbrandsson vid Jönköpings läns museum under 2014. Urvalet av kulturhistoriskt värdefulla gravar har diskuterats med församling och representanter för hembygdsförening.

Allmän kyrkogårdshistorik

I stort sett alla våra landsortskyrkogårdar är jämnåriga med den första kyrkan på platsen, i de flesta fall medeltida. Efter flera hundra år av obruten kontinuitet är de också ännu i bruk. Från medeltidens kyrkogårdar finns dock väldigt litet bevarat. De viktigaste förändringarna som kristendomen införde gällande våra begravningsseder är att platsen för begravningarna skulle vara vigd och inhägnad. Den medeltida inhägnaden kunde bestå av en stenmur men vanligare var att den var uppförd av timmer, bogårdsbalken, ibland manshög. Till den typiska bilden av en medeltida inhägnad kyrkogård hör även stigluckan som både hade en symbolisk som praktisk funktion som port till den vigda jorden.

Den medeltida kyrkogården saknade ett tydligt system med gångar och kvarter. Man fortsatte dock den förkristna sedvänjan att gravsätta folk efter deras gårds- eller bytillhörighet, antingen i smala tegar eller i kvartersliknande grupper. Till ovanligheterna hörde att man satte en vård över graven, som istället endast markerades av en jordhög. Om en vård sattes upp var den av trä, undantagsvis av sten eller smide. Det var också vanligt att man använde sig av kyrkogården på ett nyttobetonat sätt, nämligen som betesmark. Det ingick troligen i många klockares löneförmåner att ha sina djur betandes på kyrkogården.

Den medeltida kyrkogårdens utformning levde kvar väldigt länge, och påminde mest om en äng med små gravkullar och enstaka spridda vårdar. I stort sett börjar förnyelsen under tidigt 1800-tal, men ännu vid sekelskiftet 1900 har många landsortskyrkogårdar kvar den typiskt medeltida ängskaraktären. Förnyelsen börjar i städerna, genom att gravsättningar på stadskyrkogårdarna förbjuds av hygieniska skäl. Enligt en kunglig förordning från 1815 måste begravningar innanför stadskärnan upphöra och begravningsplatser – utan andra kyrkobyggnader än t ex gravkapell – anläggas utanför stadsbebyggt område. Vidare skulle staten genom Överintendentsämbetet ansvara för att de blev prydligt och hälsosamt anlagda.

Runt om i landet anläggs begravningsplatser precis utanför stadskärnorna under de första decennierna av 1800-talet. De anläggs med symmetriska gångsystem och kvartersindelningar, trädplanteringar för att förbättra luftkvaliteten och stenmurar med smidesgrindar. I de arkitektoniskt anlagda begravningsplatserna exponerades vissa gravar tydligare än andra. Att begravas utifrån vilken gård eller by man hörde till ersattes nu av så kallade köpegravar och allmänna gravar. Detta var en social indelning där de som ville och hade förmåga att köpa sin gravplats både fick en större sådan för hela sin familj och en bättre placering utmed gångar eller nära entréerna. Köpegravarna anlades med grusbäddar och stenramar och senare även häckomgärdningar. Andra begravdes kostnadsfritt utmed den allmänna linjen där man gravsattes i en kronologisk ordning, tätt

Den förindustriella kyrkogården var en ängsmark med endast få vårdar av beständigt material. Här har karaktären blivit bevarad på Ornunga gamla kyrkogård.

En av Sveriges få bevarade kyrkogårdsbalkar finns i Brandstorp.

intill den som hade begravts före och oberoende om ens man eller hustru eller övrig familj låg på annan plats. Gravvårdarna var oftast mycket små och oansenliga.

Trädkransen introduceras först på städernas begravningsplatser men når under 1800-talets slut även allt fler landsortskyrkogårdar. Då introduceras också de typiska sorgeträden med hängande växtsätt. I början av 1900-talet planläggs även kyrkogårdarna på landsorten i kvarter med symmetriskt lagda gångar, grusbäddar på gravarna och välklippta häckar eller stenramar runt om. Indelningen av kyrkogården mellan köpegravsområde och allmänt område speglar ett socialt uppdelat samhälle. Företeelsen levde kvar till in på mitten av 1900-talet (upphörde officiellt 1964) och ersattes då av kvarter med gravar i långa rader längs med rygghäckar. Samtidigt började man av rationella skäl ta bort stenramar, häckomgärdningar och grusbäddar för att ersätta det med gräsmattor. Den sociala utjämningen av ståndssamhället avspeglas på kyrkogårdarna genom allt mer enhetliga gravvårdar utan titlar, oftast utförda i det liggande formatet 60x80 cm.

Från och med 1980-talet blir gravvårdarna återigen mer individualiserade. Idag ser vi en mångfald olika former på gravstenar från liggande naturstenar till mer fantasifullt utformade vårdar. Den ökade individualiseringen under 1900-talets slut speglas också genom de många olika begravningsformer som idag erbjuds. Förutom kistbegravning och urngravar med personliga vårdar, erbjuds också minneslundar för askor som grävs ner anonymt utan plats för namn men med gemensam plats för blommor, askgravlundar med en ofta konstnärligt utformad gemensam plats för namn och smyckning, kistminneslundar där kistor begravs anonymt och utan plats för namn, samt kistgravlundar där kistor begravs anonymt men där det finns en gemensam plats för namn och utsmyckning.

På 1920-talet började en ny typ av begravningsplats att anläggas, nämligen skogskyrkogården. En av de tidigaste i landet var skogskyrkogården i Skillingaryd från 1922. Dessa präglas av friväxande och naturligt förekommande träd, såsom gran, tall och björk. Endast sällan eller i begränsad omfattning används planterade och kultiverade träd.

Lagstiftning

Kulturvärden på kyrkogårdar skyddas såväl i Kulturmiljölagen som Begravningslagen. Här nedan följer utdrag som har bäring på förvaltningen av kyrkogårdarnas kulturvärden.

Kulturmiljölag (1988:950)

1 kap. Inledande bestämmelser
1 § Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda kulturmiljön.

Ansvaret för kulturmiljön delas av alla. Såväl enskilda som myndigheter ska visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. Den som planerar eller utför ett arbete ska se till att skador på kulturmiljön undviks eller begränsas.

Bestämmelserna i denna lag syftar till att tillförsäkra nuvarande och kommande generationer tillgång till en mångfald av kulturmiljöer. Lag (2013:548).

4 kap. Kyrkliga kulturminnen
1 § Kulturhistoriska värden i kyrkobyggnader, kyrkotomter, kyrkliga inventarier och begravningsplatser är skyddade enligt bestämmelserna i detta kapitel.

Begravningsplatser
11 § I vården av en begravningsplats skall dess betydelse som en del av vår kulturmiljö beaktas. Begravningsplatserna skall vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas eller förvanskas.
12 § Begravningsplatser enligt detta kapitel är sådana områden eller utrymmen som avses i 1 kap. 1 § begravningslagen (1990:1144). Bestämmelserna om begravningsplatser omfattar också sådana byggnader på begravningsplatsen som inte är kyrkobyggnader samt fasta anordningar såsom murar och portaler. Lag (1990:1146).

13 § I fråga om en begravningsplats som anlagts före utgången av år 1939 krävs tillstånd av länsstyrelsen
1. för att utvidga eller på något annat sätt väsentligt ändra begravningsplatsen,
2. för att där uppföra någon ny byggnad eller fast anordning eller riva eller väsentligt ändra befintlig byggnad eller fast anordning.
Länsstyrelsen får ställa de villkor för tillståndet som är skäliga med hänsyn till de förhållanden som föranleder ändringen. Villkoren får avse hur ändringen skall utföras samt den dokumentation som behövs. Lag (1999:304).

Ersättning till Svenska kyrkan

16 § Svenska kyrkan har rätt till viss ersättning av staten för kulturhistoriskt motiverade kostnader i samband med vård och underhåll av de kyrkliga kulturminnena.
Svenska kyrkan beslutar om fördelning av ersättningen mellan stiften. Stiftet beslutar om fördelning inom sitt område.
Riksantikvarieämbetet skall ges tillfälle att yttra sig över fördelningen i landet. Länsstyrelsen skall ges tillfälle att yttra sig över fördelningen i länet. Lag (1999:304).

Väsentliga förändringar kan innebära till exempel ändring av omgärdning, trädplanteringar, större omplaneringar av gravkvarter, ändringar i gångsystem och dess beläggning, nya belysningsinstallationer.

Begravningslag (1990:1144)

7 kap. Gravrätt

Gravanordningar m.m.
25 § Gravplatsen får förses med gravanordning, om det inte strider mot vad som är avsett att gälla för den del av begravningsplatsen där gravplatsen är belägen.

26 § Gravrättsinnehavaren bestämmer gravanordningens utseende och beskaffenhet. Detsamma gäller gravplatsens utsmyckning och ordnande i övrigt. Upplåtaren får dock besluta de begränsningar i gravrättsinnehavarens bestämmanderätt som är nödvändiga för att tillgodose en god gravkultur.

Gravrättens upphörande
37 § Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av något annat skäl bör bevaras för framtiden, ska upplåtaren om möjligt lämna kvar den på gravplatsen.
Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, ska den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats. Ytterligare föreskrifter om hänsynen till kulturmiljöarbetets intressen finns i kulturmiljölagen (1988:950). Lag (2013:552).

Allmänna skötselråd

Grunden för skötseln av kulturhistoriskt värdefulla gravvårdar är att de inte skadas utan ges en så lång livslängd som möjligt. De förebyggande åtgärderna är väsentliga, det vill säga motverka uppkomsten av skador genom till exempel mekanisk åverkan, påväxt och väder. Vid rengöring och reparation av vårdar av mjukare bergarter (kalk- och sandsten), smide och gjutjärn som är över 100 år gamla bör konservator för sten respektive metall kontaktas för rådgivning eller program.

En vanlig orsak till skador är mekanisk åverkan genom trädgårdsfordon och andra redskap. Varsamhet vid gräsklippning minimerar risken för sprickor och bortfall av material. En annan orsak är nederbörd och påväxt. Liggande hällar och stående vårdar av mjuk bergart som kalk- och sandsten är särskilt känsliga för vädrets makter. På vintern tränger fukt in i sprickor och vidgar dessa och spränger till slut bort stenmaterial. Detta kan på sikt helt radera ut en inskription eller relief. Därför är det viktigt att hålla till exempel hällar rena från löv och grenar. Känsliga vårdar och hällar av hög ålder kan med fördel ges en skyddsklädsel eller täckning under vintern för att motverka frostsprängning.

Vårdar av gjutjärn är en kategori för sig, som kräver kontinuerligt underhåll. Vid ommålning befrias gjutjärnet från rostbeläggning med stålborste. Därefter grundas järnet med mönja och slutstrykes med linoljefärg. Lagningar bör anförtros åt hantverkare eller konservator med erfarenhet av gjutjärnslagningar.

Rostande förankringsjärn är en vanlig orsak till skador. När järnet rostar så sprängs sten sönder. Ett viktigt arbete är utbyte av förankringsjärn mot rostfritt stål.

Rengöring av vårdar kan ha olika syften. Ofta är det rent estetiskt. Som regel bör den på kulturhistoriskt värdefulla vårdar vara motiverad av hänsyn till att påväxt riskerar stenens fortbestånd (kalk- och sandsten) eller för att förbättra förståelsen av objektet (tolkning av inskription eller utsmyckning). Enklare rengöring kan göras med ljummet vatten med liten tillsats av såpa och med mjuka borstar som inte repar. Lämplig tid är vår och höst. Vårdar av hårdare bergarter som granit kan rengöras med högtryckstvätt men endast där inte förgyllning och dekorationer kan skadas. Vårdar med mycket högt kulturhistoriskt värde och påtaglig skadebild (pågående bortfall av stenmaterial eller sprickor) bör rengöras av konservator.

Kyrkogården från öster.

Mulseryds kyrkogård

Socken och kyrkomiljö

Mulseryds socken utgörs av en höglänt och kuperad skogsbygd. I väster bildar Komosse gräns. Genom socknen rinner från norr till söder Nissan, vars fall sedan gammalt utnyttjats för kvarn- och sågverk. Färdleden längs Nissastigen är urgammal och har nyttjats såväl för handel som krigståg. Sockennamnets ändelse på -ryd indikerar att bygden bröts sent, under järnålder, från vilken tid det också finns flera fornlämningar. En stor del av Mulseryd sockens hemman var under senmedeltid kyrkliga prebendegods.

Skogs- och mossmark dominerar socknen, varför jordbruket varit av ringa betydelse. Däremot blev skogsbruket med tiden viktigt för ekonomin. Först genom kolning för masugnarna i Taberg och Rasjön, sedan för masugnarna i Norra Unnaryd. Mot slutet av 1800-talet fick virkesexporten stor betydelse och flera sågverk anlades utmed Nissan vid Jära, Ryd och Hoppebo. Ur en av dem växte en större industri fram i form av AB Mulseryds Träförädling.

Socknen har tre byar, Mulseryds kyrkby, Jära och Ryd. Jära i socknens nordöstra ände utgjorde under medeltid en egen socken, kyrkan skall ha bränts vid det danska fälttåget 1567 i samband med slaget vid Getaryggen. Ryd var tidigare tingsplats och kom sedermera att utvecklas till centralort genom sitt läge vid Nissastigen. Skolor uppfördes dock i alla tre byarna. I Jära fanns gästgiveri. De goda förbindelserna genom Nissastigen gjorde att socknen i jämförelse med grannsocknarna hade tätare kontakter med omvärlden, vilket bland annat visade sig under 1800-talets väckelse, som här tidigt fick starkt fäste. En faktor i detta var kanske också att Mulseryd som annexförsamling till Bottnaryd inte hade egen präst. Bland gårdarna i socknen märks de f.d. säterierna Stigared och Röksberg, vilka bildades på 1600-talet och har ägts av bl.a. släkterna Gyllensvärd, Svinhufvud och Prytz.

Mulseryds kyrkby ligger centralt i socknen, på sluttningen av en uppodlad dal vid Mulserydssjöns södra ände. Mulseryd utgör en radby längs en bygata som löper utefter åsens södra sida. Bebyggelsen av gårdar och villor präglas av 1800- och 1900-tal. Kyrka och kyrkogård ligger i byns västra ände med vägen i söder och en brant ned mot sjön i norr. Direkt i öster ligger en äldre skolbyggnad från 1800-talet.

Kyrkogårdens historik

Kyrkogården har medeltida ursprung och hade en medeltida timmerkyrka som kraftigt om- och tillbyggdes 1660 och 1793, vid sista tillfället flyttades den även åt norr. Det är dock först från slutet av 1600-talet som vi har skriftligt källmaterial som behandlar kyrkogården, detta är i huvudsak i form av kyrkoarkivets sockenstämmoprotokoll.

1600-talet

Första omnämnandet i skrift är 1672 då tobaksförsäljningen på kyrkogården förbjöds och bötlades, något som tydligen med tiden glömdes bort, varför förbudet förnyades. Detta vittnar om att kyrkogården användes som en plats för möten och handel. År 1685 bestäms att likens begravning skulle ske innan gudstjänsten, så att de inte behövde tas in i kyrkan. Samtidigt förbjöds uppsättande av gravkors på kyrkogården.

Vid sockenstämma 1677 bestämdes att kyrkobalkarna skulle färdigställas. Denna timrade inhägnad kring kyrkogården sköttes hemmansvis. År 1722 var balkarna i dåligt skick och sockenmännen beslutade att sätta dem i stånd innan biskopens besök till våren 1723.

1700-talet

På en karta på inägodelning från 1726 över kyrkbyn ser vi att kyrkogården har en närmast kvadratisk plan.[1]

År 1759 planterade träd kring kyrkogården, vilket i upplysningens anda syftade till att både försköna och rena luften från onda dunster. [2]

Vid sockenstämman den 31 maj 1762 ”klagades, at kyrkiobalkarna woro mycket förfallne på många ställen, hwarföre wederbörande förmantes uplaga sine styckon med aldraförsta, och hwilken härutinnan eftersättar sin skyldighet skal plichta 2 Rdr samt til kyrkian, och likafult sedan sättia sin balk i fulkomligt stånd.”[3]

År 1766 beviljades ”lås för norra kyrkioluckan”. 1768 beslutades att omtäcka östra kyrkobalken med bräder.

År 1793 revs kyrkan ned, flyttades med sin bredd åt norr, återuppfördes och utökades med nytt kor. Den gamla klockstapeln

Kyrka och kyrkogård på inägodelning över kyrkbyn från 1726. Lantmäterimyndigheternas arkiv.

1 Lantmäterimyndigheternas arkiv.
2 Persson 1955, s. 72f. Utdrag ur Mulseryd kyrkoarkiv, L.I.1.b.
3 Sockenstämmoprotokoll den 31 maj 1762, KIa:1, Bottnaryds kyrkoarkiv.

sammanfogades med kyrkan till torn. Samtidigt förordnades att den Prytziska graven, vilken efter kyrkans flyttning hamnat utanför murarna, skulle förses med en sten.

Vid extra sockenstämma den 11 november 1798 dryftades huruvida kyrkobalkarna skulle ersättas med stenmurar. Major Soop hänvisade till bristen på god sten i kyrkans närhet. Man beslutade att fortsätta nyttja balkarna, men de hemman som så önskade fick lov att bygga sina delar av sten.[4]

1800-talet

Att kyrkogården användes flitigt för profana ändamål framkommer av följande utdrag ur sockenstämmoprotokollet för 11 juni 1821: ”All handel af hvad sort som hälst på kyrkogården under hvardag och söndagar förbjudes strängeligen och ingen samling efter gudstjenstens slut, sedan lyckorne äro stängda får äga rum vid kyrkan.”[5]

En storskifteskarta från 1822 ger besked om kyrkogårdens dåvarande utsträckning. Den hade en rektangulär form med ingångar i väster, norr och öster, sistnämnda med en stiglucka. Kyrkan låg förskjuten åt norr på kyrkogården. Vid okänt tillfälle före 1868 års lagaskifteskarta har kyrkogården utvidgats åt sydväst så att den kommit att gränsa till landsvägen.[6] Några år senare beslutades att bättre ordna kyrkogården:

Kyrkbyn med kyrka och kyrkogård på storskifteskarta från 1822. Lantmäterimyndigheternas arkiv.

> Äfven beslutades att kyrkogården skulle planeras, alla grafvar fyllas och jämnas, hvarvid i synnerhet nämndes den fordom så kallade Prytziska grafven, och till den ändan de där varande bjelkar borttagas; efter skedd pålysning infinner sig härtill en man från hvarje matlag, som under Hr Captem Bomans på Stigared och kyrkovärden Petters i Krokshult upsigt fullgöra detta beslut. Hädanefter sker grafningen i ordning som börjas med nästa lik uti det Nordvästra hörnet och fortgår i jämn rad till söder.[7]

Nu övergick man således till linjebegravning istället för begravning hemmansvis. I samband med detta förefaller det som om en krans av träd planterats kring kyrkogården (omnämns i prostvisitation 1827).

Nästa år fann man för gott att förnya kyrkobalkarna: ”Det beslöts efter behörig öfverläggning att kyrkobalkarne skola nästkommande sommar efter slutade vår arbete å nyo omläggas af träd i lika höjd som de gamla, att virke dertill under nestkommande vinterföre efter skedd fördelning af oförmedlade hemman skall framköras, att kungörelse till Entreprenadauction skall utfordras och utsättas efter slutad gudstjenst d. 28 November.”[8] Den 28 november gick arbetet

4 Sockenstämmoprotokoll den 11 november 1798, KIa:1, Bottnaryds kyrkoarkiv.
5 Sockenstämmoprotokoll den 11 juni 1821, KIa:2, Bottnaryds kyrko arkiv.
6 Lantmäterimyndigheternas arkiv
7 Sockenstämmoprotokoll den 15 juni 1823, KIa:2, Bottnaryds kyrko arkiv.
8 Sockenstämmoprotokoll den 24 oktober 1824, KIa:2, Bottnaryds kyrkoarkiv.

till byggmästaren Abraham Johansson från Strängsered som hade lagt det lägsta budet (50 Rdr Banco och fyra kannor brännvin). I kontraktet nämns även att ”Hufven öfver östra kyrkoporten nedrifves, 2ne portstolpar insättas i dess ställe”. Arbetet utfördes under 1825. De tänkta nya järnportarna till ingångarna tyckte man skulle bli för dyra, så byggmästaren fick i uppdrag att göra träportar för 6 Rdr Banco. Ett år senare utfördes rödfärgning av balkarna.

På sockenstämman den 8 juni 1835 beslutades att ”På kyrkogården skall planteras trän, som verkställas inom October månad, af resterande kyrkodagsverken, som sjelfva anskaffa härtill tjenliga träd af lönn, asp eller rönn, hvarefter noga tillses att kyrkoporten hålles stängd och ingen ofred därå göres, om detta sker genom kreaturs insläppande, eller på antnat sätt genom nidingsverk pligte den felande 2 Rdr Banco.”[9]

Kyrkobalkarna i Mulseryd ägde bestånd ovanligt länge. År 1854 beslutades om deras förnyelse. ”Kyrkobalken äfven behöfde brädtäckning och härtill ansågs åtgå 19 tolfter bräder 6 aln långa och 10 tum i lilländan 1 ¼ tum tjocka, hvilka komma att tillsläppas af sochnemännen efter fördelning på hemmantalet.”[10] Arbetet dröjde till året därpå. Dylikt tak fanns tydligen redan 1768 då östra balken brädtäcktes. År 1869 anskaffades ny port och stolpar till kyrkogårdens ingång.[11]

Kyrkby, kyrka och kyrkogård på karta från 1868. Lantmäterimyndigheternas arkiv.

Kyrkogårdens utveckling från 1882 tills idag

Med tiden blev kyrkogården för liten. År 1882 fattades beslut om utvidgning: ”I afseende på kyrkogårdens utvidgande fattas följande beslut. Åt förutnämnde byggnadsstyrelse uppdrages att å församlingens vägnar med jordegaren till den areal som för utvidgande höfves uppgöra aftal om ersättningen.” Efter detta skulle byggnadsstyrelsen inhämta kostnadsförslag på inhägnad av träd respektive sten.[12]

Vid följande stämma beslutades att utvidga kyrkogården åt öster med ”den jordareal, som gränsar intill J och A Johanssöners ägor”, i väster med tre famnars bredd och i norr med en famns bredd. Sistnämnda stycke hade skänkts av ägaren, Erik Gustafson ”mot vilkor, att de gamla träden å denna sida borttagas och ersättas med andra af lämpligare slag.” Nu kom också träbalkarna att vika för en stenmur ”3 ½ fot hög, 3 ½ fot bred i grunden samt i öfre kanten 3 fot”.[13] År 1886 planterades lönnar längs de nya murarna. År 1899 infördes systemet med köpegravar.[14] De familjegravar som tillkom efter 1882 utformades som regel med grusbädd och stenram (även

Mulseryds kyrka och kyrkogård tecknade av Eric Ihrfors för hans verk ”Smolandia sacra”, troligen på 1880-talet. JLM.

9 Sockenstämmoprotokoll den 8 juni 1835, KIa:2, Bottnaryds kyrkoarkiv.
10 Sockenstämmoprotokoll den 17 september 1854, KIa:2, Mulseryds kyrkoarkiv.
11 Persson 1955, s. 74.
12 Kyrkostämmoprotokoll den 16 oktober 1882, KIa:2, Mulseryds kyr koarkiv.
13 Kyrkostämmoprotokoll den 27 december 1882, KIa:2, Mulseryds kyrkoarkiv.
14 Persson 1955, s. 74.

Mulseryds kyrka och kyrkogård avtecknade 1895 efter kyrkogårdens utvidgning, samt inhägnande med stemur och trädkrans av lönn. Redan vid denna tid tycks flertalet äldre stenvårdar ha avlägsnats från gravkvarteret söder om kyrkan. Teckning av Ernst Wennerblad. JLM.

Flygfotografi från 1954 som tydligt visar den äldre kyrkogården med trädkransen och 1912 års utvidgning med dels grusade och inramade familjegravar, dels allmän linje nere till höger med ensamgravar. JLM.

enstaka gravar i allmänna linjen), vilket var fallet ännu 1954 av ett flygfotografi att döma.

Kyrkogården har sedan utvidgats ytterligare åt norr år 1912-1913.[15] En viss omläggning av kyrkogråden skedde 1937.[16] Troligen vid detta tillfälle avlägsnades de gamla gravvårdarna från sina platser, nuvarande placering har de haft åtminstone sedan 1950-talet av fotografi att döma. Under senare delen av 1900-talet har flertalet grusbäddar lagts igen och stenramarna avlägsnats för att underlätta maskinell gräsklippning. Flera grusgångar på 1912 års utvidgning har också lagts igen, senast 2009 då kvarvarande gångar hårdgjordes med stenmjöl för ökad tillgänglighet.

Beskrivning av kyrkogården idag

Träkyrkan ligger med koret åt öster i den södra delen av en nära kvadratisk kyrkogård som sluttar svagt åt detta håll. Kyrkogården begränsas i väster av en kallmur av gråsten och i söder av en stödmur, tillkomna vid utvidgningen 1882. Längs alla sidor - utom den västra - löper sentida, obehandlade trästaket. Kring södra halvan, som är kyrkogårdens äldsta del, är en obruten rad av lövträd, planterade 1886. I väster och öster, framför kyrkans gavlar, är ingångar som kantas av fyrkantiga grindstolpar i granit från 1869. Deras smidda pargrindar med lövdekor är avhängda och står lutade mot muren i väster. Kyrkogården genomkorsas av rätvinkliga grusgångar. Gravarna ligger åtminstone i den norra hälften i nord-sydliga rader. Söder om kyrkan finns inga gravvårdar. Sydväst om vapenhuset finns dock en gravkammare under marken, vilken innan 1793 låg inom kyrkan. Vid muren väster om kyrkporten står åtta gravstenar från 1600-talet, flertalet med änglaflykter i krönen. Invid dessa är en rest porträttgravsten med vinkelbrutet krön. I vittrad relief skildrar denna Gustaf II Adolfs troman på Mulseryds schäferi, Jöns Månsson (död omkring 1640) och dennes maka Ingrid (död omkring 1647). Mot muren står fyra brottstycken av 1600-talsstenar lutade, bl.a. en tvillingsten. Nordost om kyrkan står tre stycken klöverbladskors i gjutjärn från 1800-talet. Ett fåtal gravar i nordost har stenram och grusad yta.

Beskrivning av gravkvarter

Kvarter A och D

Dessa båda kvarter ligger till södra hälften på gamla kyrkogården och i övrigt på 1912 års utvidgning. Kvarteren utgörs av sammanhängande gräsmattor med nord-sydliga gravrader där vårdarna är vända mot öster. Gravvårdsbeståndet är blandat, med de äldsta vårdarna från 1800-talet i söder. Tidigare har flertalet gravar haft grusbädd och stenram, men idag kvarstår detta endast på ett fåtal i kvarter

1912 års utvidgning av kyrkogården. Lantmäterimyndigheternas arkiv.

Fotografi taget av arkitekt Axel Forssén 1929 före kyrkans restaurering. Notera gravkullarna och träkorset som utmärker gravarna i allmänna linjen. ATA.

15 Lantmäterimyndigheternas arkiv.
16 Persson 1955. s. 75.

Kvarter D från nordost med kvarter A i bakgrunden till höger.

D. Kvarter A har helt eller delvis varit allmän linje. Detta syns i gravvårdarnas kronologiska ordning och de fåtaliga familjegravarna. Här finns ännu ett antal små gravvårdar i svart granit, typiska för linjegravar, den yngsta är från 1961. Flera luckor i gravlinjerna indikerar också ensamgravar. De kulturhistoriska värdena ligger främst i dessa spår av allmän linje och enskilda gravar med vårdar av hög ålder, titlar eller grusbädd. Framför tornporten är en gräsyta med flera handhuggna gravstenar från 1600- och 1700-talen som fått en museal uppställning på 1900-talet.

Rest av allmänna linjen i kvarter A.

Kvarter B och C

Dessa båda kvarter utgör norra hälften av 1912 års utvidgning. De utgörs av gräsmattor med nord-sydliga rader av gravvårdar vända mot öster. Gravvårdsbeståndet är uteslutande från mellan- och efterkrigstid samt modern tid och kännetecknas av låga rektangulära stenar där inskriptionerna sällan omnämner den gravlagdes titel. Karaktären är vanlig på dagens svenska landsbygdskyrkogårdar.

Kvarter B från sydost.

Kvarter E

Det sydöstra hörnet av kyrkogården befinner sig invid nuvarande ingång och är i sitt gravbestånd ett typiskt högreståndskvarter från förra sekelskiftet med påkostade familjegravar. Dock så har alla grusbäddar och inhägnader avlägsnats för att skapa en sammanhängande gräsmatta. Kvarter F som ligger söder om kyrkan är egentligen kyrkogårdens äldsta del, men saknar idag helt gravvårdar.

Sammanfattande kulturhistorisk karaktärisering

Mulseryds kyrkogård har medeltida ursprung. Den ursprungliga timmerkyrkan låg direkt söder om dagens. Kyrkogården har utvidgats åt norr och öster under 1800-talet och senast 1912. Kyrkogården ordnades då också på vanligt vis med grusgångar, trädkrans och indelning i allmänna och enskilda gravar. Under efterkrigstiden har kyrkogården moderniserats genom borttagande av grusbäddar och stenramar. Den gamla delen av kyrkogården, kring kyrkan, är ännu klart avläsbar genom trädkrans, flera äldre vårdar och stora ytor som idag saknar vårdar. Utvidgningen i norr präglas till stor del av efterkrigstidens vanliga ideal med låga vårdar i raka rader. I kvarter A finns spår av en allmän linje och i D enstaka bevarade grusgravar. Gravvårdsbeståndet spänner från Nissastigens typiska handhuggna 1600- och 1700-talsvårdar till 1900-talets olika typer. Titlar berättar om olika näringar i bygden.

Att tänka på i förvaltning av kyrkogården:

- Stenmurar, smidesgrindar, trädkrans och grusgångar är väsentliga delar av kyrkogårdens utformning.
- Vårdar äldre än 1850 och gjutjärnsvårdar skall finnas med på kyrkans inventarieförteckning.

Östra ingången med smidesgrind och stolpar från 1869, i bakgrunden kvarter E.

Referenser

Tryckta källor och litteratur

Kyrkie Book wedh Båttnarijtt. 1966. Bottnaryd.

Persson, E. 1955. *Mulseryds kyrka. En historik från medeltid till nutid.* Mulseryd.

Sveriges bebyggelse. Landsbygden. Jönköpings län. Del IV. 1957. Uddevalla.

Arkiv

Jönköpings läns museum.

Landsarkivet. Vadstena. Bottnaryds kyrkoarkiv (KIa:1-2 och O), Mulseryds kyrkoarkiv (KIa:2).

Lantmäterimyndigheternas arkiv.

Länsstyrelsen i Jönköpings län (med kopior från Antikvarisk-topografiska arkivet, Stockholm).

Internet

Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister (http://www.bebyggelseregistret.raa.se).

Administrativa uppgifter

Jönköpings läns museums dnr:.....377/2011
Beställare:.....Norra Mo församling
Projektledare:.....Robin Gullbrandsson
Rapportansvarig:.....Robin Gullbrandsson
Län:.....Jönköpings län
Kommun:.....Jönköpings kommun
Socken: .....Mulseryds socken
Fastighetsbeteckning:.....Mulseryd 2:1

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Gravkarta

Urval kulturhistoriskt värdefulla gravar

A
B
C
D
E
F
IN 1
IN 2
IN 3
IN 4
IN 5
IN 6
IN 7
IN 8
IN 9
IN 10
IN 11
IN 12
IN 13

Klass 1

Avser gravplatser av mycket högt kulturhistoriskt värde, vilka skall bevaras utan förändringar. Värdet kan bestå av olika delar. Det kan vara personhistoriskt, konsthistoriskt, socialhistoriskt, teknikhistoriskt, lokalhistoriskt för att nämna några perspektiv. Ålder, representativitet, unicitet, miljöskapande verkan och kvalitet är förstärkande faktorer.

Klass 2

Gravplatser av högt kulturhistoriskt värde. Gravarna i denna grupp har antingen ett miljöskapande värde genom sin form och/eller material eller har ett värde knutet till personhistoria eller titel som berättar något om samhället under gången tid. Dessa gravar bör bevaras utan förändring, men det kan vara acceptabelt att återanvända en vård för att bibehålla en karaktär på en del av kyrkogården, eller flytta vården till en museal uppställning om det är personhistoria eller titel som är det intressanta.

Urval kulturhistoriskt värdefulla gravar

Gravnr.	Beskrivning	Inskription	Antikvarisk bedömning	Fotografi
INR 1	Handhuggen vård av sandsten med änglahuvud i relief och ristat timglas. Ej ursprunglig plats. 1665	HÄR VNDER LIGGER S. IONS MANSSON I BOS ARP MED SIN HVSTRV MARIT ANA OCH GVN NOL SAMPT MD SNE BARN BI EIAKMS GVD G EV E SALOMEL I FRÖGDEFVLVR VPSTÅNDELSE CHRISTVS MIT LIF DÖDEN ÄR MIN VINNING H. M. G. T. IHS 1665	Klass 1 Förindustriell vård typisk för bygden. Förs upp på kyrkans inventarie-förteckning. Behov av rengöring och ifyllnad av text.	
INR 2	Handhuggen vård av sandsten med änglahuvud i relief. Ej ursprunglig plats. 1678	HÄR LIGGER BEGRAFVEN S. ION ANASON I KNVSHVLT SOM AFLAT BLEF 1587 OCH AFSOMNADE DEN 12 NOVEMBER AO 1676 SÅSOM OCH HANS K. HVSTRV ANNA MÅNSADOTTER ÄR AFLAT 1583 OCH AFSOMNA DEN [tomt fält] HAFVA AFLAT SIG EMELAN 7 BARN EN SON OCH 6 DÖTTRA. CHRISTVS ÄR MITT LIF OCH DÖDEN MIN VINNING AO 1678 +	Klass 1 Förindustriell vård typisk för bygden. Förs upp på kyrkans inventarie-förteckning. Behov av rengöring och ifyllnad av text.	
INR 3	Handhuggen vård av sandsten med änglahuvud i relief. Ej ursprunglig plats. 1677	HÄR VNDER LIGGER BEGRA VEN S. TOOR HAKENSON I STIIARE SOM AFLAT ÄR 1608. SÅSOM OCH HANS K. HVSTRV ÅSA NILS DOTER SOM AFLAT BLEF 1605. HAFVA AFLAT SIG EMÄLAN 2 BARN EN SON DOTER S. T H S AF SOMNADE DEN 16 DE CEMBER 1677 IHS CHRISTVS ÄR MIT LIF OCH DÖDEN MIN VINNING	Klass 1 Förindustriell vård typisk för bygden. Förs upp på kyrkans inventarie-förteckning. Behov av rengöring och ifyllnad av text.	

INR 4	Handhuggen vård av sandsten. Ej ursprunglig plats. 1654	IHS HER VNDER HVILAR SIG BENGT LARSSON I IÄRA HVILKEN I HERRANOM AFSOMNADE DEN 1 MART ANNO 1654 SAMPT HANS K. HVSTRV H. KARIN GVSTAFSDOTTER HON AFSOMNADE ANNO [tomt fält] GVDH GIFVE TEM OCH OS ALLA EN FRÖGDEFVL VPSTÅNDELSE	Klass 1 Förindustriell vård typisk för bygden. Förs upp på kyrkans inventarie-förteckning. Behov av rengöring och ifyllnad av text.	
INR 5	Handhuggen vård av sandsten. Ej ursprunglig plats. 1674	IHS HÄR VNDER HVILAS SALIGH LARS ANDER SON I HALGABO SOM I HÄRRANOM AF SOMNADE D 27 AGV STI 1674 SAMT HA NS K. HVSTRV MA RITA NILSDOTTER SOM I EN STADIG TROO AFSOMNADE DEN ANNO [tomt fält] Baksida: IHS IOB 14 CAP. MENNISKAN AF QVINO FÖDT IA HVAD HON ÄR SNART FÖRÖÖT SÅSOM IT BLOMST ER HON FÖRFALNAR MED ORO LOCKTAS HENES ÅLDER +	Klass 1 Förindustriell vård typisk för bygden. Förs upp på kyrkans inventarie-förteckning. Behov av rengöring och ifyllnad av text.	
INR 6	Handhuggen vård av sandsten. Ej ursprunglig plats. 1629	IHS I M S K I D R H D I DAGH MIGH I MORGON TIGH ANNO 16Z9	Klass 1 Förindustriell vård typisk för bygden. Förs upp på kyrkans inventarie-förteckning.	

INR 7	Handhuggen vård av sandsten med relief. Återanvänd 1884. Ej ursprunglig plats. 1633	IHS 1884 ANNO 1633 I L S HÄR VNDER HVILA SIG HÄRANOM S. ANDERS LARSSON MED SIN KIÄ RA HVSTRV HELIN IONSDOTTER HVILK EN AFSOMNADE HER RANNOM [tomt fält]	Klass 1 Förindustriell vård typisk för bygden. Förs upp på kyrkans inventarie-förteckning. Behov av rengöring och ifyllnad av text.	
INR 8	Handhuggen vård av sandsten. Lutad mot kyrkogårdsmur. 1711	IHS HÄR VNDER HVI LAR I HERRANOM SALIGA BÄNGT IONS SON OCH HANS KIERA HVSTRV SARA MÅNSDOTTER S[OM] ÄRO AFSOMNADE D. 6 OCTOBER 1711	Klass 1 Förindustriell vård typisk för bygden. Förs upp på kyrkans inventarie-förteckning. Sprucken i tu.	
INR 9	Kalkstenshäll med porträttrelief och bård. Ej ursprunglig plats. 1640-tal	VÖRD JÖNS MÅNSSON HVILCKEN AV... [resterande inskription bortnött]	Klass 1 Handhuggen porträttgravsten från 1600-talet av ovanlig form. Avbildar i kraftigt nött relief Jöns Månsson (död ca 1640) och hans maka Ingrid (död ca 1647). Jöns var Gustav II Adolfs troman på Mulseryds schäferi (kunglige fogden Anders Eriksson hade 1607 fått tillstånd att hålla tyska får på Mulseryds gård). Förs upp på kyrkans inventarie-förteckning. Hällens yta mycket nött med sprickor och spjälkningsskador. I akut behov av konservering och skydd.	

INR 10	Handhuggen vård av sandsten med två reliefer av änglahuvuden. Lutad mot kyrkogårdsmur. 1678	HÄR HVILAR SIGH FÄLT MARSKALKEN HINDRI CH HORNS FOGDE VAE AXEL LARSON SOM AFLAT BLEF 1615 DEN 16 IVLI SÅ SOM OCH HANS K HVS TRV MARGRETA PÄRSDOT TER SOM AFLAT BLEV 1628 DEN 20 MARTII HAFVA AFLAT TILLSAMMAN ÅTTA BARN 4 SÖNER OCH 4 DÖTTRAR SOMNADE DEN 10 MART 1677 S M P D AFSOMNADE DEN... Baksida: IHS CHRISTVS ÄR MIT LIF OCH DÖDEN ÄR MIN VINNING 1678	Klass 1 Förindustriell vård typisk för bygden. Förs upp på kyrkans inventarie-förteckning. Behov av rengöring och ifyllnad av text.	
INR 11	Handhuggen vård av sandsten. Enbart nederdelen kvar. Lutad mot kyrkogårdsmur. 1600-tal	...AFSOM NADE DEN...	Klass 1 Förindustriell vård typisk för bygden. Förs upp på kyrkans inventarie-förteckning.	
INR 12	Handhuggen vård av sandsten med relief av änglahuvud. I två delar, använd som skorstenshäll? Lutad mot kyrkogårdsmur. 1678	HÄR VNDER HVILAS SALIGH HÅKAN IAKOBS ISATORP AFLAT BLEF ANNO 1608 OCH I HER RANOM AFSOMNADE DEN 17 MAY AN... [oläsligt] SAMT HANS K HVSTRV... [oläsligt] I BLEF A FLAT ANO1626 AF [oläsligt] SALIG OCH FRÖGDEFUL VP STÅNDELSE HAFVA OCH AF LAT TILSAMANS 3 BARN 2 SÖNER OCH EN DOTTER	Klass 1 Förindustriell vård typisk för bygden. Förs upp på kyrkans inventarie-förteckning. Behov av rengöring och ifyllnad av text.	
INR 13	Vinkelbruten vård av polerad svart granit. 1883	HEMMANSÄGAREN JOHAN LARSSON AUGUTAREM *18 25/2 28 +19 7/7 07 HUSTRUN SOFIA LARSSON *18 3/10 31 +19 20/4 12 SONEN OSKAR *18 6/6 65 +18 3/7 83 Upp. 21:4 Sv. Ps. 452	Klass 1 Karaktärs-skapande vård	

A 22	Vård av svart granit. 1930-tal	Skomakaremäst. Claes Petterssons Familjegrav Heda	Klass 1 Titel	
A 23	Vård av svart granit. 1938	Sömmerskan Emma Pettersson *11/9 1857 +12/4 1938 L:a Bråten Jära Sv. Ps. 29 v. 1.	Klass 1 Titel Allmän linje	
A 48	Platta av svart granit. Linjegravstyp. 1932	ERIK JOHANSSON *1907 +1932 Skärebo	Klass 1 Allmän linje	
A 53	Platta av svart granit. Linjegravstyp. 1936	LINUS JOHANSSON 1883-1936	Klass 1 Allmän linje	
A 54	Vård av svart granit. 1936	JENNY ANDERSSON *1902 +1936	Klass 1 Allmän linje	
A 56	Vård av svart granit. Linjegravstyp. 1930	K. SVENSSON *1846 +1930 Ryd	Klass 1 Allmän linje	

A 59	Vård av svart granit. 1929	ANNA KAJSA GUSTAVSSON *1840 +1929 Grenhestra	Klass 1 Allmän linje	
A 66	Platta av svart granit. Linjegravstyp. 1927	MARIA KARLSSON 1840-1927	Klass 1 Allmän linje	
A 90	Vård av svart granit. 1925	JOHANNA ABRAHAMSSON *1853 +1925 VIDEBO	Klass 1 Allmän linje	
A 95	Platta av svart granit. Linjegravstyp. 1924	JOHAN KARLSSON 1844-1924	Klass 1 Allmän linje	
A 97	Vård av svart granit. 1922	Hemmansägaren NILS ANDERSSON Jära *1833 +1922	Klass 1 Allmän linje	
A 101-102	Vård av svart granit. Linjegravstyp. 1920	JOHANNA ANDERSSON ÅSEBO *1849 +1920	Klass 1 Allmän linje	

A 107	Kors av grå granit med förgylld stjärna.	Utan inskription	Klass 1 Allmän linje	
A 116-117	Vård av grå granit med vinkelbrutet krön och jugenddekor. 1906	Vår Moder Maria Kristina Johansson fr. Mulseryd *1836 +1906	Klass 1 Tidstypisk vård. Allmän linje.	
A 155	Vård av grå granit med vinkelbrutet krön och jugenddekor. 1916	Vår Fader Johan Johansson fr. Mulseryd *1834 +1916	Klass 1 Tidstypisk vård. Allmän linje.	
A 156-157	Bautasten av svart granit. 1915	ANTON JOHANSSON *1824 +1915 HANS HUSTRU JOHANNA *1826 +1915	Klass 1 Tidstypisk vård, kyrkogårdens högsta.	

B 95-96	Vård av grå granit.	Kyrkvaktmästare Knut Svenssons Familjegrav	Klass 2 Titel	
B 121	Vård av grå granit. 1970	EVANGELIST HARRY BRUSZIS *1932 +1970 VÄNNER RESTE VÅRDEN	Klass 2 Titel	
B 122	Vård av grå granit. 1969	MJÖLNAREN AXEL PETTERSSON *1884 +1969 UNNEFORS	Klass 2 Titel	
B 167-168	Vård av svart granit. 1961	Kommunalordförande Eric Johansson *1880 +1962 makan Ellen *1878 +1961 sonen Harald *1917 +1990 Röksberg	Klass 2 Titel	
B 171-172	Vård av grå granit. 1959	HÄRADSDOMAREN JOHN O. A. JOHANSSONS FAMILJEGRAV FAR *12. 7. 1884 +31. 5. 1966 MOR *14. 6. 1882 +16. 7. 1959 AUGUTAREM	Klass 2 Titel	
B 189-190	Vård av vit marmor. 1946	PONTUS JOSEFSSON *1869 +1948 HANS MAKA HILMA JOSEFSSON *1871 +1946	Klass 2 Ovanligt material.	
B 213-214	Vård av svart granit. 1957	Kyrkovärden Ragnar Peterson *26. 7. 1881 +22. 7. 1957 och hans maka Augusta *23. 4. 1878 +16. 1. 1966	Klass 2 Titel	

C 25-26	Vård av grå granit. 1951	FABRIKÖR OSKAR DAHLSTRAND LILLÄNGEN *1870 +1951 MAKAN AUGUSTA f. NYGREN *1872 +1957 DOTTERN SARA *1898 +1987 DOTTERN ELSA *1903 +1965	Klass 2 Titel	
C 35-36	Vård av svart granit. 1955	Albin Alfredson *1891 +1955 Karin Alfredson *1898 +1987 Ryd Kr. Lovsång 378	Klass 2	
C 60-61	Vård av grå granit. 1951	KYRKVÄRDEN EMIL JOHANSSON *1863 +1951 HANS MAKA HILMA *1878 +1960 SONEN GUNNAR *1901 +1980	Klass 2 Titel	
C 64-65	Vård av polerad svart granit.	Snickaren KARL JOHAN JOHANSSONS FAMILJEGRAV Björkelund	Klass 2 Titel	
C 68	Vård av grå granit. 1961	KYRKOVÄRDEN ALBERT JOHANSSON *1896 +1961 HANS MAKA EBBA *1899 +1986	Klass 2 Titel	
C 81-82	Vård av svart granit. 1946	PASTOR JOHN STORM *1895 +1973 HANS MAKA KARIN f. ANDERSSON *1898 +1946 Och först skola de i Kristus döda uppstå 1. Tess. 4:13-18.	Klass 2 Titel	
C 120-121	Vård av svart granit. 1948	ÅKERIÄGAREN ERIK ROSÉNS FAMILJEGRAV ELLA 1909-1948 ERIK 1907-1977 CLARY 1926-1976	Klass 1 Titel En av få bevarade grusgravar.	

D 26-27	Vård av svart granit. 1931	A. J. ANDERSSON *1860 +1945 Hustrun HULDA ANDERSSON *1877 +1931 Svinhult Vila i Frid	Klass 2 Tidstypisk vård.	
D 28-29	Vård av svart granit. 1926	S. ANDERSSON *1841 +1933 H. H. JOHANNA *1851 +1926 N. Kråkshult	Klass 2 Tidstypisk vård.	
D 37	Nygotiskt gjutjärnskors. 1899	HÄR HVILAR STOFTET AF JOHANNES NILSSON FR. FRIDHEM RÖKSBERG *DEN 8/9 1829 +DEN 28/10 1899 U. P. B. 14-13	Klass 1 Tidigindustriell vård. Förs upp på kyrkans invtarie-förteckning.	
D 48	Platta av svart granit. 1896	HILDA NYGREN 1830-1896	Klass 1 Tidstypisk vård av hög ålder.	

D 57-58	Vård av polerad svart granit med vinkelbrutet krön.	F ANTONSSONS FAMILJEGRAV	Klass 2 Tidstypisk vård.	
D 61-62	Vård av polerad svart granit med vinkelbrutet krön. 1927	C J PETTERSON *1860 +1927 H. H. EMMA CRISTINA *1866 +1934 Unnefors	Klass 2 Tidstypisk vård.	
D 63	Vård av polerad svart granit med rundbågigt krön. 1932	GÖRAN ANDERSSON HÄRLANDA *1898 +1932 HERREN LEVER	Klass 2 Tidstypisk vård.	
D 78	Vård av polerad svart granit. 1932	HANDLANDEN ELAM SVENSSON *1881 +1932 MULSERYD	Klass 1 Titel	

D 79-80	Vård av svart granit. Grusbädd med stenram. 1952	HEMMANSÄGAREN GOTTFRID ROSÉN *5.4. 1872 +20.2. 1952 HANS MAKA HILDUR *26.12. 1875 +7.3. 1966	Klass 1 En av få bevarade grusgravar.	
D 87-88	Nygotiskt gjutjärnskors. 1895	JOHANNA WENNBERG *3/5 1823 +16/10 1895 Sv. Ps. 484 v. 3,4	Klass 1 Tidigindustriell vård. Förs upp på kyrkans invtarie-förteckning. Viss rost. Lutar.	
D 95-96	Obelisk av polerad svart granit. 1879	HÄR HVILAR JAKOB BERNDTSSON FR. STIGARED *1802 +1879 HANS MAKA ELISABETH BERNDTSSON *1807 +1899 ES. 26:19	Klass 1 Karaktärs-skapande vård av hög ålder.	
D 97-98	Obelisk av polerad svart granit. 1895	HÄR HVILAR HEMMANSEGAREN JOHANNES HÅKANSSON FRÅN MULSERYD *1821 +1895 ES. 15:2 HANS MAKA MARIA JANSDOTTER *1822 +1898	Klass 1 Karaktärs-skapande vård av hög ålder.	

D 105	Vård av polerad grå granit med vinkelbrutet krön. 1893	J. JOHANSSON * DEN 6/11 1812 + DEN 30/1 1893 UPP.B. 14:13 OCH HANS MAKA SARA JOHANSSON *1820 +1897 FRÅN RYD NORRG. UPP.B. 21:4	Klass 1 Karaktärs-skapande vård av hög ålder.	
D 108	Nygotiskt gjutjärnskors. 1892	Handlanden KARL JOHAN WENNBERG *5/7 1836 +20/6 1892 Sv. Ps. 495 v. 5,6	Klass 1 Tidigindustriell vård. Förs upp på kyrkans invtarie-förteckning. Viss rost.	
D 109	Liten vård av grå granit med sockel. 1892	DAVID EMANUEL *1892 +1892	Klass 1 Barngrav av hög ålder.	
D 115-116	Vård av svart granit med urnor. Grusbädd och stenram. 1923	Nämndemannen August Johansson *1848 +1923 hustrun Maria lovisa *1854 +1937 Helgabo	Klass 1 Titel En av få bevarade grusgravar.	

D 125-126	Vård av svart granit. 1933	Hemmansägaren Alfred Svensson 1858-1933	Klass 2 Konstnärligt utförande.	
D 128	Vård av polerad grå granit. 1938	ANDERS JOHAN JONASSON *1848 +1954 Han var vid sin död Sveriges äldste Hustrun EMMA *1851 +1938 Ryd	Klass 1 Unik inskription	
D 129-130	Vård av polerad svart granit med rundbågskrön. 1930	f.d. Hemmansägaren GUSTAV NILSSON 1841-1931 GUSTAVA NILSSON 1850-1930 Åsen	Klass 2 Tidstypisk vård.	
D 141-142	Bautasten av polerad svart granit. 1890	C J HAMMAR 1833-1890 KRISTINA HAMMAR 1842-1932	Klass 1 Tidstypisk vård av hög ålder.	
D 167-168	Sockel av grå granit med bortbrutet marmorkors. 1889	GUSTAV ROBERT [svårläst] 1889	Klass 1 Vård av hög ålder. Behov rengöring och ifyllnad av text.	

D 178-179	Vård av polerad svart granit.	P A Magnussons Familjegrav	Klass 2 Tidstypisk vård.	
D 180-181	Bautasten av grå granit med relief. 1927	HEMMANSÄGAREN JOHANNES PETTERSSON FRÅN HULTET *1844 +1927 HANS MAKA HEDDA CHARLOTTA *1840 +1927	Klass 1 Karaktärs-skapande vård. Konstnärligt utförande.	
D 182	Grusbädd med stenram. 1927	F. D. HEM-ÄG. J. ERIKSSON 1838-1927	Klass 1 En av få bevarade grusgravar.	
D 184-185	Vård av svart granit. 1931	Hemmansägaren VIKTOR ABRAHAMSSON 1860-1931 Ryd Sv. Mfb. [nr]	Klass 1 Referens till Missions-förbundets sångbok.	
D 186	Liten bautasten av svart granit med jugenddekor.	Fd. Hem-äg. K MAGNUSSONS FAMILJEGRAV	Klass 1 Tidstypisk vård.	

D 190-191	Vård av grå granit med relief. 1920	HENNING BERNDTSSON FRÅN STIGARED *1834 +1920 HANS MAKA AUGUSTA *1867 +1931	Klass 1 Karaktärs-skapande vård.	
D 192-193	Vård av polerad svart granit med rik dekor. 1918	KYRKOVÄRDEN P. J. JOHANSSON 1857-1939 HANS MAKA HULDA 1866-1930 BARNEN ERIK 1892-1918 SVEN 1901-1918 ELIN 1894-1918 HILDUR 1903-1995 VILA I FRID Joh. 11:25	Klass 1 Titel Karaktärs-skapande vård. Barn döda i Spanska sjukan 1918.	
D 221	Platta av polerad svart granit. 1885	ERNST ANDERSSON *1881 +1885 D. Ps. 55.9	Klass 1 Tidstypisk vård. Barngrav av hög ålder.	
D 228-229	Vård av grå granit. 1920	FOLKSKOLLÄRAREN OCH ORGANISTEN JOHAN A. LIDÉN *1848 +1920 HANS MAKA ANNA KAJSA *1849 +1935	Klass 1 Titel	

D 230-231	Vård av svart granit. 1920	MATILDA JONASSON 1844-1920 IDA ERIKA ANDERSSON 1856-19??	Klass 2 Matilda Jonasson var lärarinna.	
D 232-233	Vård av polerad svart granit med vinkelbrutet krön. 1922	Här vilar KARL GUSTAVSSON *1843 +1924 Hustrun JOHANNA *1844 +1922 Kullen	Klass 2 Tidstypisk vård.	
E 14	Vård av grå granit med platta av marmor. 1914	DAVID GUSTAFSSON Fr. Äsebo *1894 +1914	Klass 1 Ovanligt material.	
E 25	Vård av svart granit med vinkelbrutet krön.	JÖNS JANSSONS FAMILJEGRAV	Klass 2 Tidstypisk vård.	
E 28	Vård av grå granit. 1936	SYSTRARNA BERNDTSSON SOFIA 1830-1912 CAROLINA 1831-1917 IDA 1848-1929 MATILDA 1841-1936	Klass 1	

E 29-30	Obelisk av polerad svart granit. 1911	JOHAN SVENSSON FR. ÖSTERGÄRDET *27/7 1832 +5/3 1920 HUSTRUN KRISTINA CHARLOTTA FÖDD NILSDOTTER *19/7 1826 +23711 1911 Joh. 11:25	Klass 1 Karaktärs- skapande vård.	
E 31-32	Bautasten av polerad svart granit. 1914	ABRAHAM HÅKANSSON Södra Svinhult *10/2 1836 +27/1 1919 Hans hustru MARIA *14/12 1829 +17/2 1914 Ps. 63:13	Klass 1 Karaktärs- skapande vård.	
E 33-34	Liten bautasten av svart granit. 1919	JOHAN PETTERSSON *1837 +1931 Hustru CHARLOTTA *1837 +1919 Ryd	Klass 2 Tidstypisk vård.	

E 35-36	Vård av grå granit. 1922	LANTBRUKAREN J. ANDERSSON 1844-1922 HUSTRUN KRISTINA 1845-1924 RÖKSBERG	Klass 1 Karaktärs- skapande vård.	
E 46-48	Vård av grå granit med relief. 1901	Herbert Wigh Norra Svinhult *1842 +1910 hans maka Johanna *1836 +1909 Dottern Jenny *1873 +1901	Klass 1 Karaktärs- skapande vård. Konstnärligt utförande.	
E 51-52	Vård av polerad svart granit med rik dekor. 1908	J. JANSSON FR. RYD *22/12 1842 +7/5 1908 AUGUSTA JANSSON *7/1 1849 +15/11 1937 JOH. 11. V. 25	Klass 1 Karaktärs- skapande vård. Konstnärligt utförande.	

E 53-55	Obelisk av polerad röd granit. 1882	Hemmansägaren Johan Håkansson Fr. Jära Söderg. 1842-1893 hans maka Ulrika 1844-1882 deras dotter Gerda 1878--1905 och Ellen 1880-1907	Klass 1 Karaktärs- skapande' vård.	
E 56-57	Vård av svart granit med rundbågskrön. 1900	Handlanden ADAM SVENSSON *1842 +1900 Hustrun ELISABET f. ANDERSSON *1843 +1911 Anf. s.b. 98	Klass 1 Titel Karaktärs- skapande vård. Referens till Anfälts sångbok.	

Under 2014 har kyrkogårdarna i Norra Mo församling inventerats. Detta har inneburit att kulturhistoriskt värdefulla gravar har kartlagts och dokumenterats. Föreliggande rapport är en presentation av dessa och respektive kyrkogårds historia.

Byggnadsvårdsrapport 2015:17
JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM